

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUV FANLARINI INTEGRATSIYALASH DAVR TALABI

¹M.A.Urinboyeva,

²N.Sh.Djumanova,

³G.X.Karimova,

Guliston shahar 16-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari,
maktab16gul*@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7515360>

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya, integratsiya darsining umumiy xususiyatlari, bunday darslarga qo'yiladigan talablar batafsil yoritilgan. Boshlang'ich sinflarda o'quv fanlarini integratsiyalash imkoniyatlari, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga integratsion darslarning ta'siri haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: integratsiya, integratsion darslar, ta'lim sifati va samaradorligi, boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida jahon fani va madaniyatining ilg'or yutuqlarini o'zida jamlagan, o'tmish ajdodlarimiz aql-zakovati mahsuli sifatida yaratilgan milliy-ma'naviy qadriyatlarimizga tayangan, yangi avlod tarbiyasida zamonaviy ta'lim usullarini shakllantirish muammosi yuzaga keldi. Barkamol avlod jamiyat taraqqiyotining asosidir. Shuning uchun ham mamlakatimizda ma'naviy barkamol shaxsni tarbiyalash, unga zamonaviy yondashuvlar asosida ta'lim va tarbiya berish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatdiki, maktab ta'limida fanlararo aloqani yo'lga qo'yish bugungi kunda fan va jamiyat hayotida kechayotgan integratsiya jarayonlarining yorqin ifodasidir. Bu bog'lanuvchanlik o'quvchilar tomonidan bilimlarni ongli o'zlashtirishda, ularning dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirishda, amaliy va ilmiy-metodik tayyorgarligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda erkin qo'llash imkoniyatini beradi. Fan yutuqlari va ularning kishilar hayotidagi o'rni rivojlangan mamlakatlarda maktab ta'limining mazmuni va tuzilishiga ta'sir etmaydi.

Mamlakatimizda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida o'quv soatlari keskin qisqartirildi, o'quv materiallari mazmuni modernizatsiya qilindi. Turli o'quv predmetlarini o'qitishda soatlarning qisqarishi natijasida o'quv materiallarining mazmuni ilmiy jihatdan murakkablashadi, o'quvchilarga qo'yiladigan talablar ortadi, ta'limda ayrim pasayishlar kuzatiladi.

O'quvchilar tomonidan o'quv materiallarini o'zlashtirishda sodir bo'ladigan bunday qisqartirishlar yosh avlodning intellektual rivojlanishiga ta'sir qilmaydi. Bu holat esa o'qituvchilardan o'quvchilarga turli hodisalarni bir fandagi qarama-qarshiliklar asosida o'rganishni taqozo etadi.

Tabiat hodisasi, ularning tuzilishi, mohiyati va vazifasi, qonuniyatlarini o'rganish o'quvchilar tafakkurida analogiya, analiz va sintez, abstraktsiya, umumlashtirish, induktiv va deduktiv fikr yuritish kabi fikrlash operatsiyalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bugungi kunda tabiat va jamiyat to'g'risidagi fanning yangi fundamental va amaliy tadqiqot yo'nalishlarini ishlab chiqish, ilmiy salohiyatga ega yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash, shu asosda jahon ilm-fani integratsiyasi darajasida ilmiy savodxonlik va malakani oshirish, umumta'lim maktablarida ta'lim va tarbiya mazmunini yangilash, uning sifat va samaradorlikni oshirish, erkin fikrlaydigan, mamlakatimiz taraqqiyotiga xissa qo'sha oladigan shaxsni tarbiyalash, boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishni ham taqozo etadi. Shu nuqtayi nazardan, fanlaraqo kommunikatsionallik qonuniyatlarini yaratish, kommunikatsionallik tizimini tarkib toptirish ta'limdagi proaktiv vazifalarni hal etishni ta'minlaydi.

Fanlararo aloqa nazariyasi taraqqiyotida tabaqalashtirilgan vaziyat hukmron bo'lsa-da, amaliyotda integratsiya, o'zaro ta'sir fanning ijtimoiy ahamiyatini yanada oshiradi. So'nggi yillarda olib borilayotgan Fanlararo aloqa muammolarini hal etishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar ijtimoiy hayot talabidir. Boshlang'ich maktabda integratsiyani amalga oshiruvchi bo'g'in vazifasini o'qituvchining o'zi bajaradi. U bolalarga matematika, yozuv, tabiat ko'plab boshlang'ich tushunchalar va boshqa ko'p narsalarni o'rgatadi. Buni o'z kuchi va imkoniyatlari darajasida amalga oshiradi. Boshlang'ich sinflarda o'qituvchining ta'limotini integratsiya yo'li deb hisoblash ham mumkin. Integratsiyani amalga oshirish usullari yaxshi yoki yomon bo'lishi mumkin, muammoning mohiyati shundaki, usullardan biridan yuz o'girib, ikkinchisi barcha darajadagi o'qituvchilarning yosh xususiyatlarini (psixologik va fiziologik) hisobga olgan holda integratsiya tadbirlarini tuzishni joriy etishdir. Muammoni bunday joylashtirish integratsiyaning turli ta'lim darajalarida turli xil xususiyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Boshlang'ich maktabda integratsiyani bir-biri bilan chambarchas bog'liq fanlar uyg'unligi asosida ko'rish maqsadga muvofiqdir. Ta'limning keyingi bosqichlaridan boshlab u asosiy fanlarning chegaralarini birlashtirishga harakat qiladi.

“Intergration” so'zi lotincha Integrio – tiklash, to'ldirish, butun “integer” so'zidan kelib chiqqan. Bu esa o'z navbatida mustaqil fikrlaydigan va ijodiy

faoliyat ko'rsatadigan, hozirgi zamon va kelajak talablariga javob beradigan yetuk shaxsni shakllantirish imkonini beradi. Integrasiya masalasi pedagog olimlar va amaliyotchilar tomonidan quyidagi yo'nalishlar bo'yicha o'rganilishi tavsiya etiladi:

- sub'ekt va sub'ektlar kategoriyasi doirasida mazmunan integratsiya va o'rganish;
- turli o'quv predmetlaridan o'rganuvchi shaxslar faoliyatini integratsiyalash;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etish shakllarini integratsiyalash va boshqalar.

Ushbu yo'nalishlarning har biri o'ziga xos maqsadga ega bo'lib, uni amalga oshirish uchun mos shakl, usul, vosita va sharoitlarni talab qiladi. Shuni ham aytib o'tish joizki, amalda ulardan uyg'un foydalanilgandagina ko'zlangan maqsadga erishish mumkin. XI asrga kelib, fan va aloqani o'zaro yaqin tushunishga asoslangan yoki tegishli mavzular doirasida, ularning mohiyatini o'quvchiga tushuntirishda, ta'lim mazmunini o'zaro mujassamlash – singdirish asosida ta'limni tizimli yaxlitlash, birlashtirish muammosiga alohida e'tibor beriladi.

O'quv predmetlari o'rtasidagi integratsiya sub'ektlar tizimini yo'qqa chiqarmaydi, aksincha, o'rganish va integratsiya o'rtasidagi munosabatni tushunishga tayanadi – bu sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlar va o'zaro bog'liqlikni chuqurlashtirishga qaratilgan yondashuv... turli fanlarning elementlari va qismlarini bir butunga birlashtirishga qaratilgan integratsiya – bu bir mavzu bo'yicha bilimlarni boshqasiga o'tkazish yoki faoliyat almashish emas, balki fanlar integratsiyasi yo'nalishlarini aks ettiruvchi yangi didaktik ekvivalentlarni yaratish jarayonidir.

Olimlarning fikriga ko'ra, ta'limni birlashtirishning asosiy maqsadi o'quvchilarga boshlang'ich sinflardan tabiat va jamiyat haqida yaxlit qarashni ta'minlash va o'quvchilarning rivojlanish qonunlariga bo'lgan munosabatini tarkib toptirishdir. Misol tariqasida 1-4-sinflarning yillik kalendar ish rejasini olsak, bir qator mavzular qaytarilayotganini ko'ramiz, takrorlanishiga guvoh bo'lamiz. Bu takrorlanish asosan paytgga to'g'ri keladi (bir haftada, bir kunda).

Demak, biz ularni bir-biriga bog'lab, yagona kompleks dars ishlanmasini yaratish natijasida integrallashgan darsni tashkil etamiz. Natijada o'quvchilar mujassam bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga "o'qish" darsidan "Vatan", "Odobnoma", "bobolardan meros yurt", "musiqa", "qo'shiq kuylash qoidalari", "tasviriy san'at", "Vatanim-Vatanim" mavzulari o'rganiladi. Shuning uchun bu mavzular predmetlararo integrallash yordamida integrallansa, bir dars vaqti, imkoniyatlari tejaladi.

Xulosa qilib aytganda, integratsiyalashgan texnologiyadan foydalanish natijasida pedagogik, psixologik ta'lim maqsadlarini amalga oshirishda qulay shart-sharoitlar yuzaga keladi, umuman, talablar uyg'unlikda bajariladi, o'quvchining vaqti, kuchi tejiladi, ortiqcha aqliy va jismoniy zo'riqishning oldi olinadi, ta'lim samaradorligi oshiriladi. O'quvchilar o'quv predmetlari mazmunini uyg'unlashtirish natijasida zarur ko'nikma va malakalarni, tushuncha va bilimlarni puxta o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mavlonova R., Rahmonqulova R. Boshlang'ich ta'limning integratsiya-lashgan pedagogikasi. – Toshkent., Ilm ziyo, 2009. 49-bet.
2. Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. - Toshkent, Universitet, 1998.
3. Karnes, F. A., & Bean, S. M. (2009). Methods and materials for teaching the gifted (3rd ed.). Waco, TX: Prufrock Press.